

Innst. S. nr. 235

(2008–2009)

Innstilling til Stortinget fra Stortingets presidentskap

Innstilling fra Stortingets presidentskap om endringer i Stortingets forretningsorden vedrørende mindretallsrettigheter i Stortinget

Til Stortinget

1. INNLEDNING

Representantforslag nr. 63 (2007–2008) fra Erna Solberg og Jan Tore Sanner går ut på at det bør utarbeides forslag til endringer i Forretningsordenen (FO) for å sikre at mindretallsrettighetene blir bedre ivaretatt i Stortinget. Presidentskapet avga Innst. S. nr. 286 (2007–2008) om forslaget. I samsvar med tilrådingen i innstillingen vedtok Stortinget 19. juni 2008 å vedlegge forslaget protokollen. Presidentskapet bemerket i innstillingen bl.a. at det – uavhengig av den aktuelle parlamentariske situasjon – er innstilt på at det gjøres en vurdering av om mindretallsrettighetene i Stortinget bør utvikles videre. Det ble i denne forbindelse vist til at Europarådets parlamentarikerforsamling 23. januar 2008 vedtok resolusjon nr. 1601 med anbefalte retningslinjer for opposisjonens rettigheter og ansvar i et demokratisk parlament. Presidentskapet hadde kommet til at det selv vil behandle og avgi innstilling om de forhold som er tatt opp i representantforslaget.

I vedlegg til denne innstilling er tatt inn et notat fra Konstitusjonell avdeling om mindretallsrettigheter i gjeldende forretningsorden og om problemstillinger som er reist i representantforslaget og europarådsresolusjonen. Presidentskapet viser til notatet.

Presidentskapet har forelagt notatet for Stortingets partigrupper til uttalelse. Det er innkommet uttalelse fra samtlige grupper, deriblant en felles uttalelse

fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet. Uttalelsene er gjengitt nedenfor under de enkelte punktene.

2. REDEGJØRELSE I STORTINGSMØTE

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiets grupper går imot at et mindretall kan anmode regjeringen om å gi redegjørelse om et bestemt emne i et stortingsmøte.

Fremskrittspartiets gruppe går inn for å gi et mindretall på 1/3 rett til å kreve en redegjørelse av en statsråd, innen for eksempel 10 dager.

Høyres gruppe går inn for å gi et mindretall på minst 2/5 rett til å innkalle en statsråd for å redegjøre for Stortinget på kort varsel. Mindretallet bør også ha rett til å kreve debatt om redegjørelsen.

Kristelig Folkepartis gruppe går inn for at et mindretall på 1/3 kan be om redegjørelse fra regjeringen. Gruppen går imot å gi et mindretall rett til å bestemme at en redegjørelse skal debatteres i Stortinget.

Generelt uttaler Venstres gruppe at kravet til mindretall bør være 1/3 av representantene og minst to grupper, både for Stortinget og komiteene. Venstres gruppe går inn for at et mindretall kan be om redegjørelse fra regjeringen, og at et regjeringsmedlem kan oppfylle et slikt krav ved å erklære i stortingsmøte at det ikke vil bli gitt redegjørelse. Videre går Venstres gruppe inn for at et mindretall kan bestemme at redegjørelsen skal debatteres i Stortinget eller sendes komité. Endelig anbefaler Venstres gruppe at et mindretall kan stille en

"hasteinterpellasjon" som skal besvares innen kort tid, jf. "hasteforespørsel" i Danmark.

Presidentskapets flertall, Thorbjørn Jagland, Berit Brørby og Olav Gunnar Ballo, går imot å ta inn i FO en bestemmelse som gir et mindretall rett til å anmode regjeringen om å gi en redegjørelse i et stortingsmøte.

Presidentskapets medlemmer Carl I. Hagen, Inge Lønning og Ola T. Lånke foreslår at et mindretall i Stortinget får rett til å anmode regjeringen ved et av dens medlemmer om å gi en redegjørelse om et bestemt emne i et stortingsmøte. Når det gjelder spørsmålet om hvor stort mindretall som bør gis rett til dette, er de mest aktuelle alternativene 1/3 eller 2/5 (40 prosent), eventuelt at det i tillegg kreves at minst to grupper inngår i mindretallet. Disse medlemmer fremmer forslag om at størrelsen på mindretallet i Stortinget som kan be om en redegjørelse, blir fastsatt til to femtedeler av representantene. Disse medlemmer finner ikke grunn til å ta med et vilkår om at mindretallet må omfatte minst to grupper.

Anmodningen må fremmes skriftlig og kan enten fremsettes av representanter som opptrer på vegne av sine respektive stortingsgrupper, eller av representanter som opptrer alene. Under henvisning til at en plikt for regjeringen som kan håndheves ved riksrettsansvar, bare kan utløses ved et flertallsvedtak av Stortinget, jf. vedlagte notat, foreslås at et regjeringsmedlem kan oppfylle et mindretalls anmodning om å gi en redegjørelse, ved å erklære i stortingsmøte at det ikke vil bli gitt slik redegjørelse, og i så fall slutter forhandlingene med denne erklæringen. Dette tilsvare bestemmelsen om interpellasjoner i § 50 fjerde ledd.

Det bør settes en forholdsvis kort frist for behandlingen av anmodningen i stortingsmøte. Disse medlemmer foreslår at fristen blir satt til "så vidt mulig innen en uke etter at anmodningen ble fremsatt". Ordene "så vidt mulig" er tatt med for at det skal kunne tas hensyn til spesielle forhold som for eksempel en uke uten møter i Stortinget, eller at regjeringsmedlemmet har sykdomsforfall.

Nåværende bestemmelse i FO § 34 a gir forsamlingen valget mellom følgende muligheter for videre behandling av en redegjørelse som er gitt: a) en debatt umiddelbart etter redegjørelsen, b) en debatt i et senere møte, c) redegjørelsen sendes til en komité, eller d) redegjørelsen vedlegges protokollen. Nå er det flertallet i Stortinget som velger mellom disse behandlingsmåtene. Holdes det en debatt umiddelbart etter redegjørelsen, avgjør forsamlingen ved avslutningen av denne om redegjørelsen skal vedlegges protokollen eller behandles videre etter alternativ

b eller c. Under en debatt som holdes umiddelbart etter redegjørelsen, kan det ikke fremsettes forslag. Under en debatt som holdes i et senere møte, kan det fremsettes forslag, og i henhold til § 30 tredje ledd skal slike forslag behandles i samsvar med reglene i § 28 tredje ledd.

Som en naturlig følge av at et mindretall får rett til å anmode om en redegjørelse, foreslår disse medlemmer at et mindretall på to femtedeler også får rett til å kreve at en redegjørelse debatteres i et senere møte. Det foreslås at denne retten kan gjøres gjeldende enten straks redegjørelsen er holdt, med den følge at det ikke blir en debatt straks etter redegjørelsen, eller ved avslutningen av en debatt som holdes straks etter redegjørelsen. Dette foreslås å skulle gjelde for alle redegjørelser som holdes etter § 34 a, altså også for redegjørelser som ikke er initiert av et mindretall. For alle redegjørelser foreslås også bestemt at en debatt i et senere møte så vidt mulig skal holdes innen en uke etter at redegjørelsen ble holdt. For å sikre at mindretallets interesser blir ivaretatt under en slik debatt, foreslås fastsatt i FO at debatten ikke kan begrenses mer enn at taletiden for hver taler settes til fem minutter i første innlegg og tre minutter i annet innlegg. Det foreslås ingen innholdsmessig endring av bestemmelsen om debatt som holdes umiddelbart etter redegjørelsen.

Under henvisning til ovenstående fremmer disse medlemmer følgende forslag:

"§ 34 a skal lyde:

Med samtykke av Stortingets presidentskap kan et medlem av regjeringen gi en muntlig redegjørelse i et stortingsmøte. Så vidt mulig skal redegjørelsen føres opp på dagsordenen.

Når stortingsrepresentanter eller stortingsgrupper som til sammen utgjør minst to femtedeler av representantene, skriftlig anmoder om at et av regjeringens medlemmer gir en muntlig redegjørelse om et bestemt emne i et stortingsmøte, skal et regjeringsmedlem – så vidt mulig innen en uke etter at anmodningen ble fremsatt – gi en slik redegjørelse eller erklære i møtet at det ikke vil bli gitt en redegjørelse. I sistnevnte tilfelle slutter forhandlingene med erklæringen.

Når det er gitt en redegjørelse etter første eller annet ledd, beslutes straks om redegjørelsen skal a) umiddelbart følges av en debatt, b) føres opp til behandling i et senere møte, så vidt mulig innen en uke deretter, c) sendes til en komité, eller d) vedlegges protokollen. I en debatt som følger umiddelbart etter redegjørelsen, kan en taler fra hver partigruppe – og vedkommende regjeringsmedlem – få ordet en gang i inntil fem minutter. Under en slik debatt kan det ikke fremsettes forslag. Ved avslutningen av en slik debatt avgjør forsamlingen om redegjørelsen

skal vedlegges protokollen eller behandles videre etter alternativ b eller c ovenfor. Redegjørelsen skal behandles etter alternativ b dersom minst to femtedeler av forsamlingen stemmer for dette, enten straks redegjørelsen er holdt eller ved avslutningen av en debatt som følger umiddelbart etter redegjørelsen. En debatt i et senere møte kan ikke begrenses mer enn at taletiden for hver taler settes til fem minutter i første innlegg og tre minutter i annet innlegg."

3. KOMITEENES VIRKSOMHET

3.1 Møteinnkalling og dagsorden

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiets grupper går imot at et mindretall kan be om at det innkalles til komitémøte.

Fremskrittspartiets gruppe anser det lite ønskelig å gi et mindretall rett til å innkalle til komitémøte og bestemme dagsorden så lenge fagkomiteene ikke har initiativrett.

Kristelig Folkepartis gruppe går inn for at et mindretall på 1/3 av komiteens medlemmer kan kreve komiteen innkalt til møte og bestemme dagsordenen for et slikt møte.

Venstres gruppe går imot å gi et mindretall i komiteene rett til å kreve komiteen innkalt til møte.

Presidentskapet foreslår ingen endring av gjeldende regler om innkalling til komitémøte.

3.2 Avgivelsesfrist – Tidspunkt for å avgi innstilling

Fremskrittspartiets gruppe går inn for at et mindretall på en tredjedel av komiteens medlemmer får rett til å forlange at innstilling ikke skal avgis mindre enn for eksempel tre uker fra saken er referert i salen.

Høyres gruppe går inn for at et mindretall får rett til å motsette seg uvanlig korte avgivelsesfrister. Bare Presidentskapet bør ha anledning til å fastsette uvanlig korte avgivelsesfrister når det er behov for det.

Kristelig Folkepartis gruppe går inn for at et mindretall får rett til å bringe flertallsvedtak om tidspunkt for å avgi innstilling, herunder om avgivelsesfrist, inn for Presidentskapet til avgjørelse.

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiets grupper støtter Kristelig Folkepartis syn.

Venstres gruppe går inn for at et mindretall får rett til å bringe flertallsvedtak om tidspunkt for å avgi en innstilling, herunder om avgivelsesfrist, inn for Presidentskapet til avgjørelse.

Presidentskapets flertall, Thorbjørn Jagland, Berit Brørby, Olav Gunnar Ballo og Ola T. Lånke, går inn for at et mindretall på en tredjedel av komitémedlemmene får rett til å bringe flertallsvedtak om tidspunkt for å avgi innstilling, herunder om avgivelsesfrist, inn for Presidentskapet til avgjørelse. Det foreslås at mindretallet i tilfelle må beslutte dette i det samme komitémøtet hvor flertallsvedtaket ble truffet. Også et vedtak om å avgi innstilling straks (i samme møte) kan innbringes for Presidentskapet, i så fall blir avgivelsen utsatt. At vedtaket bringes inn for Presidentskapet til avgjørelse, innebærer at Presidentskapets avgjørelse blir bindende for komiteen. Flertallet fremmer følgende forslag:

"§ 20 nytt fjerde ledd skal lyde:

Et vedtak om tidspunkt for å avgi innstilling, herunder om frist for avgivelse, kan bringes inn for Presidentskapet til avgjørelse av et mindretall på minst en tredjedel av komitémedlemmene, ved beslutning i samme møte.

Nåværende fjerde, femte og sjette ledd blir nye femte, sjette og syvende ledd."

Presidentskapets medlem Carl I. Hagen fremmer følgende forslag:

"§ 20 nytt fjerde ledd skal lyde:

En innstilling kan tidligst avgis tre uker etter at saken ble sendt til komiteen, dersom minst en tredjedel av komitémedlemmene krever det ved beslutning i komitémøte.

Nåværende fjerde, femte og sjette ledd blir nye femte, sjette og syvende ledd."

Presidentskapets medlem Inge Lønning fremmer følgende forslag:

"§ 20 nytt fjerde ledd skal lyde:

Et vedtak om tidspunkt for å avgi innstilling, herunder om frist for avgivelse, som innebærer at innstilling skal avgis mindre enn en uke etter at saken ble sendt til komiteen, kan bringes inn for Presidentskapet til avgjørelse av et mindretall på minst en tredjedel av komitémedlemmene, ved beslutning i samme møte.

Nåværende fjerde, femte og sjette ledd blir nye femte, sjette og syvende ledd."

3.3 Komitéhøringer

Fremskrittspartiets gruppe går inn for å gi 1/3 av medlemmene i alle komiteer rett til å bestemme høring og hvem som skal inviteres til høringen. For å hindre misbruk ved trenering kan det bestemmes at slike høringer må være avholdt innen for eksempel tre uker fra høringskravet ble vedtatt.

Høyres gruppe går inn for at et mindretall på minst 1/3 får rett til å kreve høringer i komiteen i forbindelse med saker komiteen har til behandling.

Kristelig Folkepartis gruppe støtter ikke at et mindretall får rett til å kreve høring i en sak, men støtter at et mindretall kan bringe flertallets avslag på krav om høring inn for Presidentskapet til avgjørelse.

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiets grupper støtter Kristelig Folkepartis syn.

Venstres gruppe går inn for at et mindretall får rett til å kreve høring i en sak.

Presidentskapets flertall, Thorbjørn Jagland, Berit Brørby, Olav Gunnar Ballo og Ola T. Lånke, går inn for at et mindretall på 1/3 i en komité kan bringe flertallets avslag på et krav om høring inn for Presidentskapet til avgjørelse. Det foreslås at mindretallet må beslutte dette i det samme komitémøtet hvor avslaget ble vedtatt. At vedtaket bringes inn for Presidentskapet til avgjørelse, innebærer at Presidentskapets avgjørelse blir bindende for komiteen, både med hensyn til om høringen skal holdes, og at innstillingen ikke kan avgis før Presidentskapet har truffet avgjørelse i saken som er innbrakt, og høringen eventuelt er holdt. Flertallet fremmer følgende forslag:

"§ 21 annet ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Har komiteen avslått et krav om høring som er fremsatt av et mindretall på minst en tredjedel av komitémedlemmene, kan mindretallet bringe avslaget inn for Presidentskapet til avgjørelse, ved beslutning i samme møte."

Presidentskapets medlemmer Carl I. Hagen og Inge Lønning fremmer følgende forslag:

"§ 21 annet ledd nye tredje og fjerde punktum skal lyde:

Minst en tredjedel av komitémedlemmene kan kreve at det holdes høring og at bestemte personer/organisasjoner skal inviteres til høringen. En slik høring skal holdes innen tre uker etter at kravet ble fremsatt."

3.4 Stille skriftlig spørsmål til statsråden om en sak i komiteen

FO bestemmer i § 20 siste ledd at ordføreren skal søke å skaffe fram de opplysninger og sette i verk de undersøkelser som medlemmer av komiteen finner påkrevd. For øvrig har FO nå ingen regler om skriftlige spørsmål til statsråden om saker som ligger i komiteene. Som omtalt i vedlegget, følger komiteene ulik praksis på dette området. Noen komiteer oversender i komiteens navn de spørsmål som medlemmer av komiteen ønsker å stille, andre komiteer overlater til de enkelte fraksjoner å stille spørsmål selv, direkte til statsråden.

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiets grupper går inn for at saksordfører gis rett til å stille spørsmål selv om det ikke er flertall for det i komiteen.

Fremskrittspartiets gruppe går inn for at et mindretall på 1/3 får rett til å sende brev med forespørsel til statsråder og andre for å innhente synspunkter i komiteens navn.

Kristelig Folkepartis gruppe går inn for at et mindretall i komiteen får rett til å stille skriftlig spørsmål til statsråden om en sak i komiteen. Det må presiseres at avgivelsesfrister må settes slik at det er tid til å stille spørsmål om saken til statsråden.

Venstres gruppe går inn for at et mindretall i komiteen får rett til å stille skriftlig spørsmål til statsråden om en sak i komiteen.

Presidentskapets flertall, Thorbjørn Jagland, Berit Brørby og Olav Gunnar Ballo, går inn for at saksordfører gis rett til å stille skriftlige spørsmål til statsråden om en sak som er under behandling i komiteen, selv om det ikke er flertall for det i komiteen. Saksordfører har ansvar for å fremskaffe opplysninger og sette i verk undersøkelser som komitémedlemmene finner påkrevd. Det bør settes en frist for slike spørsmål, som både gir statsråden rimelig tid til å svare og komiteen rimelig tid til å vurdere svaret, innen avgivelsesfristen som er fastsatt. Innstillingen kan naturligvis ikke avgis før komiteen har mottatt svaret. Flertallet finner det rimelig at en slik frist settes til en uke før innstillingen

gen skal avgis. Kortere tid før avgivelsesfristen vil det kreves flertallsvedtak i komiteen for å kunne stille spørsmål til statsråden. Den foreslåtte bestemmelsen gjelder bare spørsmål på vegne av komiteen. Flertallet fremmer følgende forslag:

"§ 20 nytt åttende ledd skal lyde:

Senest en uke før innstillingen skal avgis, kan saksordfører kreve at komiteen stiller bestemte skriftlige spørsmål til vedkommende regjeringsmedlem om en sak som er under behandling i komiteen."

Presidentskapets medlemmer Carl I. Hagen, Inge Lønning og Ola T. Lånke går inn for at et mindretall på minst en tredjedel av komitémedlemmene gis rett til å kreve at komiteen stiller skriftlige spørsmål til statsråden. Disse medlemmer er enig med flertallet i at spørsmål fra et mindretall må stilles senest en uke før innstillingen skal avgis. Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"§ 20 nytt åttende ledd skal lyde:

Senest en uke før innstillingen skal avgis, kan minst en tredjedel av komitémedlemmene kreve at komiteen stiller bestemte skriftlige spørsmål til vedkommende regjeringsmedlem om en sak som er under behandling i komiteen."

3.5 Forelegge representantforslag for statsråden til uttalelse

Det følger nå av FO § 29 at et representantforslag skal forelegges for statsråden til uttalelse dersom komiteen (flertallet) vil innstille på at forslaget helt eller delvis bør imøtekommes. Vil komiteen innstille på at forslaget ikke bør vedtas, bør den "uten videre" fremme innstilling om dette, dvs. uten å innhente uttalelse fra statsråden. Komiteen beslutter med vanlig flertall om det skal innhentes uttalelse fra statsråden.

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiets grupper går imot at et mindretall i komiteen får rett til å kreve at et representantforslag blir forelagt statsråden til uttalelse.

Høyres gruppe går inn for at enhver representant får rett til å forelegge et representantforslag for statsråden til uttalelse.

Kristelig Folkepartis gruppe går inn for at et mindretall i en komité kan kreve et representantforslag forelagt statsråden til uttalelse.

Venstres gruppe går inn for at et mindretall i en komité kan kreve et representantforslag forelagt statsråden til uttalelse.

Presidentskapets flertall, Thorbjørn Jagland, Berit Brørby og Olav Gunnar Ballo, går imot at et mindretall i komiteen får rett til å kreve at et representantforslag blir forelagt statsråden til uttalelse.

Presidentskapets medlemmer Carl I. Hagen og Ola T. Lånke fremmer følgende forslag:

"§ 29 annet ledd nytt femte punktum skal lyde:

Minst en tredjedel av komitémedlemmene kan kreve at komiteen forelegger et forslag for vedkommende regjeringsmedlem til uttalelse."

Presidentskapets medlem Inge Lønning fremmer følgende forslag:

"§ 29 annet ledd nytt femte punktum skal lyde:

Enhver stortingsrepresentant kan kreve at komiteen forelegger et forslag for vedkommende regjeringsmedlem til uttalelse."

3.6 Annen praksis i komiteene

Høyres gruppe mener at det bør tas inn formuleringer i Forretningsordenen som oppfordrer komiteene til å praktisere en god arbeidspraksis som ivaretar både mindretallets rettigheter og fremdrift i sakene. Alle bør eksempelvis gis rimelig tid til å drøfte nye forslag som legges inn i innstillinger. Man bør imidlertid ikke åpne for forslag i en innstilling som ikke er relevante for saken som er til behandling.

Presidentskapet viser til at FO nå ikke har regler om fremdriftsplaner som komiteene vedtar for den enkelte sak, bortsett fra frist for avgivelse av innstilling. Frister for eksempel for å legge fram merknader eller forslag er derfor ikke formelt bindende for komitémedlemmene, men har karakter av interne retningslinjer. Presidentskapet understreker at det er gode grunner til å vedta slike fremdriftsplaner, for å sikre god fremdrift og systematisk arbeid med sakene. Spesielt er det ønskelig at komitémedlemmene gis rimelig tid til å drøfte nye/endrede forslag som legges inn i innstillinger. Presidentskapet finner det imidlertid vanskelig å utforme hensiktsmessige regler i FO på dette punkt, og fremmer derfor ikke forslag om dette.

4. EKSTRAORDINÆRT MØTE I STORTINGET

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiets grupper går imot endring av FO på dette punkt.

Fremskrittspartiets gruppe uttaler at det kan vurderes en endring slik at en tredjedel av Stortinget skal kunne kreve ekstraordinært møte i Stortinget for å behandle en eller flere spesielle saker. I FO kan fastsettes at Presidentskapet skal innkalle til slikt møte hvis en slik henvendelse kommer.

Kristelig Folkepartis gruppe er negativ til at et mindretall i Stortinget kan kreve et møte i Stortinget eller kreve Stortinget innkalt til en ekstraordinær sesjon.

Venstres gruppe er positiv til at et mindretall i Stortinget kan kreve et møte i Stortinget, men negativ til at et mindretall kan kreve Stortinget innkalt til en ekstraordinær sesjon når Stortinget ikke er samlet.

Presidentskapets flertall, alle unntatt Carl I. Hagen, finner ikke grunn til å foreslå endring av FO på dette punkt.

Presidentskapets medlem Carl I. Hagen fremmer følgende forslag, som gir et mindretall rett til – via Presidentskapet – å kreve innkalling av Stortinget til møte i løpet av Stortingets sommeropphold:

"§ 33 annet ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Presidentskapet skal innkalle Stortinget til møte når stortingsrepresentanter eller stortingsgrupper som til sammen utgjør minst en tredjedel av representantene, krever det skriftlig og angir dagsorden for møtet."

5. NEDSETTELSE AV GRANSKINGSKOMMISJONER

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiets grupper går imot endring av FO på dette punkt.

Fremskrittspartiets gruppe går inn for at en tredjedel av Stortinget skal kunne vedta mandat, sammensetning, fremgangsmåte og tema for en granskingskommisjon etter FO § 14 a.

Kristelig Folkepartis gruppe er negativ til at et mindretall i Stortinget kan kreve nedsatt en granskingskommisjon.

Venstres gruppe er negativ til at et mindretall i Stortinget kan kreve nedsatt en granskingskommisjon.

Presidentskapets flertall, alle unntatt Carl I. Hagen, finner ikke grunn til at FO endres på dette punkt.

Presidentskapets medlem Carl I. Hagen fremmer følgende forslag:

"§ 14 a første ledd første punktum skal lyde:

Ved beslutning som krever tilslutning fra minst en tredjedel av forsamlingen, kan Stortinget nedsette en granskingskommisjon til å klarlegge eller vurdere et tidligere faktisk begivenhetsforløp."

6. INNHENTING AV RETTSLIG VURDERING

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiets grupper går imot endring av FO på dette punkt.

Fremskrittspartiets gruppe går inn for endring av Grunnloven § 83 slik at et mindretall på 1/3 kan innhente Høyesteretts betenkning.

Høyres gruppe går inn for at et mindretall på 1/3 eller 2/5 får rett til å innhente betenkning fra Høyesterett om hvorvidt et forslag er i samsvar med Grunnloven.

Kristelig Folkepartis gruppe går inn for at et mindretall på 1/3 skal kunne innhente en uavhengig sakkyndig vurdering av hvorvidt et forslag er i samsvar med Grunnloven.

Venstres gruppe går imot rettigheter for mindretall på dette området.

Presidentskapet konstaterer at det trengs endring av Grunnloven § 83 for at et mindretall i Stortinget skal få rett til å be Høyesterett om en betenkning om et juridisk spørsmål. Derimot er det nok med endring av FO for å gi et mindretall i en komité eller i Stortinget rett til å kreve innhentet en rettslig vurdering fra andre enn Høyesterett.

Presidentskapets flertall, Thorbjørn Jagland, Berit Brørby og Olav Gunnar Ballo, finner ikke grunn til å foreslå endring av FO på dette punkt.

Presidentskapets medlemmer Carl I. Hagen, Inge Lønning og Ola T. Lånke

foreslår at en tredjedel av komitémedlemmene kan kreve at det innhentes en uavhengig sakkyndig vurdering om hvorvidt en kongelig proposisjon eller et representantforslag som er sendt til komiteen til behandling, er i samsvar med Grunnloven, og en tilsvarende rett for et mindretall ved avstemning i Stortinget. Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"§ 20 nytt niende ledd skal lyde:

Minst en tredjedel av komitémedlemmene kan kreve at det – før innstillingen avgis – innhentes en uavhengig sakkyndig vurdering om hvorvidt et forslag som er sendt komiteen til behandling, er i samsvar med Grunnloven."

"Ny § 45 b skal lyde:

Ved beslutning som krever tilslutning fra minst en tredjedel av forsamlingen, kan Stortinget innhente en uavhengig sakkyndig vurdering om hvorvidt et forslag som er fremmet for Stortinget, er i samsvar med Grunnloven."

7. ANTALL SPØRSMÅL TIL REGJERINGEN

Gjeldende FO fastsetter at en representant i løpet av en uke kan stille sammenlagt inntil to spørsmål til skriftlig besvarelse og spørsmål i ordinær spørretime. I en ordinær spørretime kan en representant som hovedregel stille ett spørsmål. Spørsmål i muntlig spørretime faller utenfor disse begrensningene. Det gjelder ingen forskjell mellom representantene med hensyn til antall spørsmål som kan stilles.

Ingen av gruppene går inn for at representanter for opposisjonen skal ha rett til å stille flere spørsmål enn representanter fra regjeringspartiene. Venstres gruppe ber om en vurdering av om det bør være en grense for antall spørsmål, for alle representanter.

Presidentskapet finner ikke grunn til å foreslå at FO blir endret slik at representantene kan stille ulike antall spørsmål avhengig av om de tilhører et regjeringsparti eller opposisjonen, og foreslår heller ikke at de nåværende begrensninger med hensyn til antall spørsmål som hver representant kan stille, blir opphevet.

8. REPLIKKER

FO § 37 første ledd fastsetter at presidenten skal åpne adgang til replikkordskifte dersom tinget ikke vedtar noe annet. Replikkordskiftet som helhet kan omfatte inntil fem replikker, men etter forslag av presidenten kan replikkordskiftet begrenses til tre

replikker. Når debatten gjelder en komitéinnstilling, er praksis at komiteen foreslår et debattopplegg som også omfatter replikkadgang.

Venstres gruppe ber om større fleksibilitet i Stortinget med hensyn til antall replikker, basert på en vurdering av antall partier og maktfordelingen i Stortinget.

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Kristelig Folkepartis grupper støtter Venstres ønske om større fleksibilitet.

Presidentskapet finner at ønsket om større fleksibilitet med hensyn til antallet replikker, bør imøtekommes. I denne sammenheng trekker Presidentskapet en parallell til reglene om muntlig spørretime i FO § 53, hvorefter det er opp til presidenten å bestemme hvor mange oppfølgingsspørsmål som skal tillates etter et hovedspørsmål. Presidentskapet foreslår at reglene i FO § 37 om at et replikkordskifte er begrenset til fem replikker, hvis det ikke er vedtatt å begrense det til tre replikker, blir opphevet, og foreslår at det i stedet blir overlatt til presidenten å ordne replikkordskiftet, hvis tinget ikke vedtar noe annet. Også regelen om at en taler i et replikkordskifte ikke kan få ordet mer enn to ganger, bortsett fra den som forårsaker replikker, foreslås opphevet. For øvrig foreslås reglene om replikkordskifte opprettholdt. Tinget kan fortsatt vedta at det ikke skal være adgang til replikker i en debatt eller at replikker bare skal tillates etter visse talere. Taletiden skal fortsatt være ett minutt.

Under henvisning til dette foreslår Presidentskapet at § 37 første ledd skal lyde slik:

"Presidenten skal åpne adgang til replikkordskifte og ordne dette, dersom tinget ikke vedtar noe annet. Replikken skal ha tilknytning til vedkommende innlegg. Taletiden er ett minutt. Den hvis innlegg forårsaker replikker, kan svare på hvert enkelt av innleggene etter tur."

9. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Presidentskapets medlemmer Carl I. Hagen, Inge Lønning og Ola T. Lånke

Forslag 1

§ 20 nytt åttende ledd skal lyde:

Senest en uke før innstillingen skal avgis, kan minst en tredjedel av komitémedlemmene kreve at komiteen stiller bestemte skriftlige spørsmål til ved-

kommende regjeringsmedlem om en sak som er under behandling i komiteen.

Forslag 2

§ 20 nytt niende ledd skal lyde:

Minst en tredjedel av komitémedlemmene kan kreve at det – før innstillingen avgis – innhentes en uavhengig sakkyndig vurdering om hvorvidt et forslag som er sendt komiteen til behandling, er i samsvar med Grunnloven.

Forslag 3

§ 34 a skal lyde:

Med samtykke av Stortingets presidentskap kan et medlem av Regjeringen gi en muntlig redegjørelse i et stortingsmøte. Så vidt mulig skal redegjørelsen føres opp på dagsordenen.

Når stortingsrepresentanter eller stortingsgrupper som til sammen utgjør minst to femtedeler av representantene, skriftlig anmoder om at et av regjeringens medlemmer gir en muntlig redegjørelse om et bestemt emne i et stortingsmøte, skal et regjeringsmedlem – så vidt mulig innen en uke etter at anmodningen ble fremsatt – gi en slik redegjørelse eller erklære i møtet at det ikke vil bli gitt en redegjørelse. I sistnevnte tilfelle slutter forhandlingene med erklæringen.

Når det er gitt en redegjørelse etter første eller annet ledd, besluttes straks om redegjørelsen skal a) umiddelbart følges av en debatt, b) føres opp til behandling i et senere møte, så vidt mulig innen en uke deretter, c) sendes til en komité, eller d) vedlegges protokollen. I en debatt som følger umiddelbart etter redegjørelsen, kan en taler fra hver partigruppe – og vedkommende regjeringsmedlem – få ordet en gang i inntil fem minutter. Under en slik debatt kan det ikke fremsettes forslag. Ved avslutningen av en slik debatt avgjør forsamlingen om redegjørelsen skal vedlegges protokollen eller behandles videre etter alternativ b eller c ovenfor. Redegjørelsen skal behandles etter alternativ b dersom minst to femtedeler av forsamlingen stemmer for dette, enten straks redegjørelsen er holdt eller ved avslutningen av en debatt som følger umiddelbart etter redegjørelsen. En debatt i et senere møte kan ikke begrenses mer enn at taletiden for hver taler settes til fem minutter i første innlegg og tre minutter i annet innlegg.

Forslag 4

Ny § 45 b skal lyde:

Ved beslutning som krever tilslutning fra minst en tredjedel av forsamlingen, kan Stortinget innhente en uavhengig sakkyndig vurdering om hvorvidt et forslag som er fremmet for Stortinget, er i samsvar med Grunnloven.

Forslag fra Presidentskapets medlemmer Carl I. Hagen og Inge Lønning

Forslag 5

§ 21 annet ledd nye tredje og fjerde punktum skal lyde:

Minst en tredjedel av komitémedlemmene kan kreve at det holdes høring og at bestemte personer/organisasjoner skal inviteres til høringen. En slik høring skal holdes innen tre uker etter at kravet ble fremsatt.

Forslag fra Presidentskapets medlemmer Carl I. Hagen og Ola T. Lånke

Forslag 6

§ 29 annet ledd nytt femte punktum skal lyde:

Minst en tredjedel av komitémedlemmene kan kreve at komiteen forelegger et forslag for vedkommende regjeringsmedlem til uttalelse.

Forslag fra Presidentskapets medlem Carl I. Hagen

Forslag 7

§ 14 a første ledd første punktum skal lyde:

Ved beslutning som krever tilslutning fra minst en tredjedel av forsamlingen, kan Stortinget nedsette en granskingskommisjon til å klarlegge eller vurdere et tidligere faktisk begivenhetsforløp.

Forslag 8

§ 20 nytt fjerde ledd skal lyde:

En innstilling kan tidligst avgis tre uker etter at saken ble sendt til komiteen, dersom minst en tredjedel av komitémedlemmene krever det ved beslutning i komitémøte.

Nåværende fjerde, femte og sjette ledd blir nye femte, sjette og syvende ledd.

Forslag 9

§ 21 annet ledd nye tredje og fjerde punktum skal lyde:

Minst en tredjedel av komitémedlemmene kan kreve at det holdes høring og at bestemte personer/organisasjoner skal inviteres til høringen. En slik høring skal holdes innen tre uker etter at kravet ble fremsatt.

Forslag 10

§ 33 annet ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Presidentskapet skal innkalle Stortinget til møte når stortingsrepresentanter eller stortingsgrupper som til sammen utgjør minst en tredjedel av repre-

sentantene, krever det skriftlig og angir dagsorden for møtet.

Forslag fra Presidentskapets medlem Inge Lønning

Forslag 11

§ 20 nytt fjerde ledd skal lyde:

Et vedtak om tidspunkt for å avgi innstilling, herunder om frist for avgivelse, som innebærer at innstilling skal avgis mindre enn en uke etter at saken ble sendt til komiteen, kan bringes inn for Presidentskapet til avgjørelse av et mindretall på minst en tredjedel av komitémedlemmene, ved beslutning i samme møte.

Nåværende fjerde, femte og sjette ledd blir nye femte, sjette og syvende ledd.

Forslag 12

§ 29 annet ledd nytt femte punktum skal lyde:

Enhver stortingsrepresentant kan kreve at komiteen forelegger et forslag for vedkommende regjeringsmedlem til uttalelse.

10. PRESIDENTSKAPETS TILRÅDING

Presidentskapet rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

I Stortingets forretningsorden gjøres følgende endringer:

§ 20 nytt fjerde ledd skal lyde:

Et vedtak om tidspunkt for å avgi innstilling, herunder om frist for avgivelse, kan bringes inn for Pre-

sidentskapet til avgjørelse av et mindretall på minst en tredjedel av komitémedlemmene, ved beslutning i samme møte.

Nåværende fjerde, femte og sjette ledd blir nye femte, sjette og syvende ledd.

§ 20 nytt åttende ledd skal lyde:

Senest en uke før innstillingen skal avgis, kan saksordfører kreve at komiteen stiller bestemte skriftlige spørsmål til vedkommende regjeringsmedlem om en sak som er under behandling i komiteen.

§ 21 annet ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Har komiteen avslått et krav om høring som er fremsatt av et mindretall på minst en tredjedel av komitémedlemmene, kan mindretallet bringe avslaget inn for Presidentskapet til avgjørelse, ved beslutning i samme møte.

§ 37 første ledd skal lyde:

Presidenten skal åpne adgang til replikkordskifte og ordne dette, dersom tinget ikke vedtar noe annet. Replikken skal ha tilknytning til vedkommende innlegg. *Taletiden er ett minutt. Den hvis innlegg forårsaker replikker, kan svare på hvert enkelt av innleggene etter tur.*

II

Endringene under I trer i kraft 1. oktober 2009.

Oslo, i Stortingets presidentskap, den 14. mai 2009

Thorbjørn Jagland
Berit Brørby

Carl I. Hagen
Ola T. Lånke

Inge Lønning
Olav Gunnar Ballo

Vedlegg

Notat 18. november 2008 fra Stortingets administrasjon

Mindretallsrettigheter i gjeldende forretningsorden

Her er også tatt med tilfelle hvor det trengs kvalifisert flertall for et vedtak, fordi dette innebærer en rett for mindretallet til å blokkere slike vedtak.

§ 12 annet ledd nr. 10: I kontroll- og konstitusjonskomiteen kan et mindretall på en tredjedel av medlemmene beslutte at komiteen på eget initiativ skal ta opp til behandling en sak om undersøkelser i forvaltningen. En tredjedel av denne komité's medlemmer kan også kreve at komiteen av eget tiltak skal ta opp til behandling en sak der Stortinget skal ta stilling til om konstitusjonelt ansvar skal gjøres gjeldende og dessuten kreve at en ekstern henvendelse vedrørende konstitusjonelt ansvar blir lagt frem for Stortinget ved innstilling. Endelig kan en tredjedel av samme komité's medlemmer kreve at det holdes komitéhøring i kontrollsak.

§ 13 femte ledd: Lederen eller en tredjedel av medlemmene i den utvidede utenrikskomité kan kreve at det innkalles til møte i komiteen. Av denne innkallingsretten følger trolig at vedkommende regjeringsmedlem har plikt til å møte og drøfte konkrete saker med komiteen. Minst 6 medlemmer i denne komité kan kreve at en sak som står på dagsordenen for et møte i komiteen, legges fram for Stortinget i møte. I inneværende periode har komiteen 27 medlemmer. 6 av 27 er 22,2 prosent.

§ 13 a tredje ledd: Lederen eller en tredjedel av utenrikskomiteens medlemmer kan kreve at Europautvalget kalles sammen til konsultasjoner med regjeringen.

§ 16 tredje ledd: For at en komité skal kunne fatte gyldig vedtak, må minst tre femtedeler av medlemmene være med og stemme.

§ 26 fjerde ledd: Vedtak om å fravike ukeprogrammet for Stortingets møter trenger 2/3 flertall dersom forslag er satt fram av andre enn presidenten.

§ 28 tredje ledd: Når en ny sak blir referert i tinget, kan presidenten eller en femtedel av medlemmene som er til stede motsette seg at saken tas opp til avgjørelse straks.

§ 30 første ledd: Forslag som er omhandlet og utformet i komitéinnstillingen, tas opp til avgjørelse sammen med innstillingen når forslagsstilleren krever det. Det samme gjelder andre forslag vedkommende samme sak når de er forhåndsvarslet ved innlevering til presidenten gjennom Stortingets administrasjon senest kl. 09 den dag saken skal behandles i tinget. I særskilte tilfelle kan tinget med to tredjedels flertall vedta å sette disse bestemmelsene ut av kraft.

§ 30 annet ledd: For forslag som fremsettes under debatten gjelder § 28 tredje ledd tilsvarende.

§ 30 siste ledd: Dersom et forslag vedrørende lovbehandling som fremsettes i Lagtinget ikke er forhåndsvarslet ved innlevering senest kl. 09 den dag saken skal behandles i Lagtinget, kan presidenten eller en femtedel av de tilstedeværende medlemmene motsette seg avstemning over forslaget.

§ 37 siste ledd: Vedtak om at debatten skal avsluttes før alle inntegnede talere har hatt ordet ("cloture") må oppnå to tredjedels flertall.

§ 44 annet ledd: Er det holdt avstemning etter reise seg-metoden eller med voteringsanlegget, men presidenten eller en femtedel av dem som har stemt erklærer at utfallet ikke kan regnes for sikkert, skal det holdes ny avstemning.

§ 45 a: Ved beslutning som krever tilslutning fra en tredjedel av Stortingets medlemmer, kan Stortinget anmode Stortingets ansvarskommisjon om å iverksette undersøkelser for å klarlegge om det er grunnlag for å ta ut tiltale for riksrett. Flertallet kan dog blokkere et slikt krav ved i samme sak å vedta at det skal eller ikke skal tas ut tiltale mot den eller de personer saken gjelder.

§ 64: I særskilte tilfelle kan Stortinget vedta å sette enkelte bestemmelser i FO ut av kraft. Et slikt vedtak krever to tredjedels flertall hvis forslaget ikke er satt fram av presidenten. Er forslaget fremmet av presidenten, er det nok med vanlig flertall.

Forholdet til Grunnloven

Noen få bestemmelser i Grunnloven fastsetter at visse vedtak av Stortinget trenger kvalifisert flertall. Det gjelder § 76 om 2/3 flertall ved plenumsbehandling av lovsak (inntil 1. oktober 2009), § 93 om 3/4 flertall ved myndighetsoverdragelse til internasjonal organisasjon, og § 112 om 2/3 flertall ved grunnlovsendring. Når det gjelder andre bestemte typer beslutninger som Grunnloven uttrykkelig legger til Stortinget, må Grunnloven forstås slik at Stortinget treffer sine vedtak ved alminnelig flertall. (Om et spesielt slags vedtak bestemmer Grunnloven uttrykkelig at det treffes ved stemmeflerhet. Det gjelder beslutning å holde møte for lukkede dører, se § 84.) Reglene i FO som krever kvalifisert flertall i Stortinget eller som gir et mindretall beslutningsrett, er ikke i strid med Grunnloven, fordi de ikke bestemmer noe om disse spesielle typer vedtak. Også nye regler av denne karakter kan gis i FO dersom Grunnloven ikke må forstås slik at vedtaket må gjøres av Stortinget med vanlig flertall.

Rettigheter som tilkommer enhver stortingsrepresentant

Fremme forslag: Alle medlemmer av Odelstinget har rett til å fremme lovforslag, jf. § 76 i Grunnloven. Etter analogi fra denne bestemmelsen har alle medlemmer av Stortinget rett til å fremme forslag til Stortingets plenum. Det er ikke fastsatt noen grense for antall representantforslag den enkelte kan fremme, heller ikke at de bare kan fremmes i bestemte tidsrom eller om hva de kan gå ut på, men selvsagt må de gå ut på noe som Stortinget har myndighet til å beslutte. (Unntak: Det kreves 10 stortingsrepresentanter for å foreslå at taletiden blir innskrenket eller at debatten skal avsluttes før alle inntegnede talere har hatt ordet, jf. FO § 37 tredje og fjerde ledd.) Nesten alle representantforslag blir sendt til komitébehandling, selv om dette ikke er påbudt i FO § 28 tredje ledd. En femtedel kan motsette seg at et forslag tas opp til avgjørelse straks ved refereringen. Medlemmer av den komité som fremmer innstilling om en sak, kan legge fram mindretallsforslag i innstillingen. Andre representanter kan innlevere forslag om saken før kl. 09 den dag saken skal behandles i tinget. Som hovedregel skal det voteres over alle forslag. Representantforslag kan imidlertid besluttes vedlagt protokollen. Den vide adgangen enhver representant har til å fremsette forslag, og behandlingsmåten av slike forslag, er av stor betydning for mindretallenes mulighet til å gjøre seg gjeldende i den politiske prosessen.

Spørre og interpellere: Etter FO § 50 kan alle representanter stille interpellasjoner til medlem av regjeringen. Det er ikke satt noen grense for antallet den enkelte kan stille. Etter §§ 52 og 53 kan alle representanter stille spørsmål i spørretime og spørsmål til skriftlig besvarelse. Det er fastsatt grenser for antallet spørsmål per representant per uke. Etter § 51 kan spørsmål stilles til Presidentskapet.

Delta i debattene: Enhver representant har i praksis rett til å delta i de aller fleste debattene. For mange debatter vedtar tinget å begrense varigheten av debatten og fordele taletiden mellom gruppene, jf. FO § 35 annet ledd, men slike vedtak har i praksis ikke avskåret muligheten for hver representant til å holde to innlegg à tre minutter på slutten av debatten. Dette gjelder også representanter som ikke er medlem av noen "partigruppe". § 37 gir adgang til å beslutte at en debatt skal avsluttes før alle inntegnede talere har hatt ordet, men det er mange år siden dette har blitt besluttet. For interpellasjonsdebatter gjelder en tidsgrense på en time og 30 minutter, og dette kan avskjære deltagelse. Noen få debatter blir begrenset til en taler fra hver partigruppe – § 34 a hjemler dette for debatt som holdes umiddelbart etter en redegjørelse av et regjeringsmedlem. Uttrykket "partigruppe" er definert i FO § 62. Representanter som ikke er medlem av en

partigruppe, kan allerede av den grunn ikke delta i slike debatter.

Rettigheter for mindretall eller opposisjon

I representantforslaget er påpekt at FO i dag ikke anerkjenner begrepet opposisjon. Det er fremholdt at noen mindretallsrettigheter må komme alle til gode, uansett størrelse. Andre rettigheter kan utløses ved at f.eks. 1/3 eller 2/5 av representantene krever det.

Det er også mulig å kreve at samtlige opposisjonspartier står bak.

Europarådsresolusjonen synes å forutsette at opposisjonen er i mindretall i parlamentet og komiteene. Som kjent har det i Stortinget i tidligere perioder ikke vært uvanlig at opposisjonen har hatt flertall i plenum og i en del av komiteene. I den utstrekning opposisjonen har flertall og er enig innbyrdes, trenger den naturligvis ikke påberope seg mindretallsrettigheter. Hvis FO skal gi opposisjonen rettigheter, bør det overveies å ta inn en definisjon av begrepet opposisjon, for å forebygge mulig tvil om hvilke grupper og representanter som skal regnes med. Det kan imidlertid reises spørsmål ved om "opposisjon" er noe hensiktsmessig begrep å operere med i forhold til mindretallsrettigheter. En nærliggende definisjon vil være "partier som ikke er med i regjeringen". Men hva da med mer eller mindre uttalte "støttepartier"?

Problemstillinger som er tatt opp i representantforslaget.

Redegjørelser i stortingsmøte

I representantforslaget er beskrevet at opposisjonen ved flere anledninger har anmodet medlemmer av Regjeringen om å redegjøre for viktige og aktuelle saker, men at statsrådene har vært svært motvillige til dette. Dette hevdes å være i strid med ønsket fra Presidentskapet om å flytte flere aktuelle debatter inn i stortingssalen. Forslagsstillerne mener at det bør innarbeides regler i FO som gir bedre mindretallsrettigheter, bl.a. for å kreve at statsråder møter i enkeltsaker.

Flere punkter i Europarådsresolusjonen har betydning på dette området. Pkt 2.2: "the opposition shall participate in the supervision, scrutiny and control of the action and policy of the government." 2.2.6: "opposition members have the right, at regular intervals, to set the agenda of plenary sittings, and to choose subjects for debate, including bills tabled by opposition members, control of government actions and evaluation of public policies and spending; matters selected on those days shall have precedence over government business;" 2.2.7: "opposition members have the right to ask for debates to be held, including urgent or current affairs debates, which should

be granted if a quorum of one quarter of members is reached;"

FO § 34 a bestemmer at et medlem av regjeringen kan gi en muntlig redegjørelse i et stortingsmøte, og at det trengs samtykke til dette av Presidentskapet. Presidentskapets funksjon i denne forbindelse er i det vesentlige å se til at redegjørelsen gis på et tidspunkt som passer for Stortingets øvrige virksomhet. Det er ingen oppgave for Presidentskapet å anmode regjeringen om å gi en redegjørelse. Det som skal til for å utløse en plikt for regjeringen til å gi en redegjørelse, er vedtak av Stortinget med alminnelig flertall. I en del tilfelle har en eller flere stortingsgrupper anmodet om at et regjeringsmedlem gir en redegjørelse om et nærmere angitt tema, men slike anmodninger utløser nå ingen plikt i juridisk forstand til å etterkomme anmodningen. Med plikt i juridisk forstand forstår vi en plikt som Stortinget kan håndheve gjennom riksrettsansvaret. Ansvarlighetsloven § 8 bokstav b bestemmer at medlemmer av regjeringen kan straffes når de bevirker eller medvirker til at "en beslutning av Stortinget ikke blir gjennomført, eller at en handling blir foretatt i strid med en stortingsbeslutning". Den nærliggende forståelsen av begrepet "en beslutning av Stortinget" er et lovvedtak eller plenarvedtak (gjort med alminnelig flertall).

Imidlertid synes det å være enighet i den juridiske teori om at Stortinget også ved bestemmelse i FO kan pålegge regjeringen formelt bindende instruksjoner. Som begrunnelse for dette standpunktet er vist til at FO er fastsatt ved vedtak av Stortinget, og at FO, som andre slike vedtak, må kunne pålegge regjeringen plikter, så langt Stortingets instruksjonsrett gjelder. FO inneholder enkelte bestemmelser av denne art. Den viktigste er § 13, som fastsetter at den utvidede utenrikskomité har til oppgave å drøfte med regjeringen viktige utenrikspolitiske, handelspolitiske og sikkerhetspolitiske spørsmål, og at sådan drøftelse "bør" finne sted før viktige beslutninger fattes. Det er tradisjon i parlamentarisk praksis for å oppfatte denne bestemmelsen slik at ordet "bør" må forstås som "skal", altså at regjeringen har plikt til å drøfte slike saker på forhånd med komiteen. Det er hevdet at denne plikten også er forankret i konstitusjonell sedvanerett. Som nevnt, kan bl.a. lederen eller et mindretall på en tredjedel av medlemmene i den utvidede utenrikskomité kreve at det innkalles til møte i komiteen, og trolig har regjeringen plikt til å etterkomme en innkalling ved å møte opp og drøfte konkrete saker med komiteen. (Litteratur: Per Stavang: "Storting og regjering" s. 307 flg. og Fredrik Sejersted: "Kontroll og konstitusjon" s. 51-54 og 577 flg.).

Tilsvarende synspunkter kan kanskje anføres om regjeringens konsultasjoner med Europautvalget, § 13 a, hvorefter lederen eller en tredjedel av utenrikskomiteens medlemmer kan anmode om at utval-

get kalles sammen til konsultasjoner med regjeringen.

Andre bestemmelser i FO som kan sies å pålegge regjeringen plikter: I § 12 nr. 10 bokstav b forutsettes det at regjeringen fremmer en årlig melding om oppfølging av visse stortingsvedtak. Inntil nylig var det der også en tilsvarende bestemmelse om melding om embetsutnevnelser. I § 50 heter det at interpellasjoner "skal besvares i Stortinget" (tredje ledd), men svaret kan gå ut på å erklære at det ikke vil bli gitt noe svar på interpellasjonen, og dermed er forhandlingene om interpellasjonen slutt (fjerde ledd). § 52 om spørsmål til skriftlig besvarelse pålegger statsrådene innen seks hverdager enten å gi skriftlig svar eller meddele skriftlig hvorfor spørsmålet ikke blir besvart innen fristen og i tilfelle når det vil bli besvart, eller at det ikke vil bli besvart. Når det gjelder spørsmål til ordinær spørretime, gir § 53 statsråden anledning til å nekte å svare på et spørsmål. Dette må forstås slik at statsråden må komme til stortingsmøtet og opplyse dette. I § 37 a som handler om spørsmål ved møtets slutt, står det ikke noe om at statsråden kan nekte å komme til Stortinget eller nekte å svare på spørsmålet, når presidenten har samtykket i at det blir stilt.

En rettighet for et mindretall på en tredjedel i den utvidede utenrikskomité til å innkalle regjeringsmedlem til møte for å drøfte konkrete saker med komiteen, følger som nevnt trolig av FO § 13, med tilsvarende plikt for regjeringen. Det vises også til de omtalte andre bestemmelsene i FO som kan sies å pålegge regjeringen plikter. Av dette kan det kanskje trekkes den slutning at Stortinget har anledning til å vedta en bestemmelse i FO om at et nærmere bestemt mindretall i Stortinget kan kreve at et medlem av regjeringen gir en redegjørelse i et stortingsmøte om et bestemt tema. En slik bestemmelse kan imidlertid ikke håndheves av Stortinget gjennom riksrettsansvaret, fordi - som omtalt ovenfor - ansvarlighetsloven § 8 om straffansvar for medlemmer av regjeringen når "en beslutning av Stortinget ikke blir gjennomført", må forstås slik at den krever en beslutning truffet av et flertall i Stortinget. Etter vårt skjønn vil det være formelt betenkelig å gi en regel i FO om en tilsynelatende plikt for regjeringen når plikten ikke kan håndheves gjennom riksrettsansvaret. Denne innvendingen svekkes dersom det også blir bestemt i FO at regjeringsmedlemmets plikt som følge av krav fra et mindretall i Stortinget, ikke strekker seg lenger enn til å erklære i stortingsmøte at det ikke vil bli gitt redegjørelse, tilsvarende gjeldende regler om interpellasjoner og spørsmål.

Når et regjeringsmedlem har gitt en redegjørelse i plenum, avgjør forsamlingen med vanlig flertall hvordan redegjørelsen skal behandles videre, jf. FO § 34 a første ledd. Dermed kan altså flertallet stemme ned et forslag om at redegjørelsen skal debatteres

straks eller i et senere møte eller sendes til komité. Det vil være mulig å gi et mindretall i Stortinget rett til å kreve at en redegjørelse som er holdt, skal debatteres eller sendes til komité. I Danmark, der redegjørelsene normalt gis skriftlig, kan Folketingets formann eller et mindretall på 17 (av 179) medlemmer bestemme at en redegjørelse skal debatteres i plenum. Slikt krav må fremsettes senest første møtedag etter at redegjørelsen er gitt, og debatten skal finne sted senest 10 møtedager deretter, hvis ikke Tinget beslutter annet.

En redegjørelse med etterfølgende debatt har en viss likhet med besvarelsen av en interpellasjon med etterfølgende debatt. Hvor stor likheten er, avhenger av reglene som gjelder for de to instituttene. Det kan være grunn til å se reglene i sammenheng. I Danmark kan ethvert medlem av Folketinget stille "forespørger", som tilsvare våre interpellasjoner. Disse skal i utgangspunktet debatteres senest på den tiende møtedag etter at forespørselen ble tillatt stilt. Det er opplyst at i praksis går det normalt ca 15 møtedager. Men: *"Når der er behov for en særlig hurtig debat om et aktuelt emne, vil det kunne ske i form af en hasteforespørgsel, som formanden på bakgrund af gruppernes indstilling og efter aftale med ministeren søger gennemført på særlig kort tid."* Det er opplyst at i praksis må 2/5 av Folketingets medlemmer stå bak en slik hasteforespørsel. Ministerens taletid ved besvarelse av en forespørsel er 15 min. i første innlegg, deretter henholdsvis 10 min., 5 min. og 5 min. I Sverige er svarfristen for interpellasjoner to uker. I Stortinget er den som kjent en måned.

I sammenheng med ovenstående vises til at i en del parlamenter har opposisjonen/mindretall rett til å bestemme dagsordenen for enkelte plenarmøter eller rett til å velge tema for enkelte debatter, jf. også Europarådsresolusjonen pkt 2.2.6 og 2.2.7 som er sitert ovenfor. I Stortinget må i denne sammenheng særlig trekkes fram den frie adgangen til å fremme representantforslag, som nesten alltid blir undergitt komitébehandling, og at innstillingene blir debattert i plenum. Videre må nevnes interpellasjoner og kontroll saker som kan initieres av et mindretall. I Stortinget vil det neppe være aktuelt å holde en debatt i plenum om en sak som angår regjeringens ansvarsområde, uten at fagstatsråden er til stede og deltar i debatten. En slik debatt må ikke nødvendigvis ha utgangspunkt i en redegjørelse av statsråden, jf. sakene som er nevnt like ovenfor, men ut fra våre tradisjoner synes det å være lite aktuelt å organisere en ny form for debatt med statsråden som deltaker, som ikke har et slikt utgangspunkt.

Rettigheter for mindretall i komiteene

I representantforslaget er omtalt at regjeringstienens flertall i de fleste komiteene i flere tilfelle har

medført at saker ikke har blitt tilstrekkelig belyst fra berørte aktører, interesseorganisasjoner og andre. I en bestemt sak nektet flertallspartiene å arrangere åpne høringer. Videre anføres det at Regjeringen i flere saker har ventet så lenge med å fremme sakene at opposisjonen ikke har fått tilstrekkelig tid til å behandle dem på en skikkelig måte. I andre komiteer enn kontroll- og konstitusjonskomiteen kan flertallet hindre at man inviterer til høring, ber om departementets syn, innkaller statsråden osv. Det bør derfor ifølge forslagsstillerne innarbeides regler som gir bedre mindretallsrettigheter, bl.a. for å sikre gode arbeidsformer i komiteene. Rettighetene må selvsagt avgrenses mot behovet for fornuftig fremdrift i sakene, og ikke bli et virkemiddel for usaklige treninger av flertallets syn.

I inneværende stortingsperiode, hvor regjeringen har flertall i Stortinget, har regjeringspartiene flertall i 11 av de 13 fagkomiteene, de to unntakene er forsvarskomiteen og helse- og omsorgskomiteen. I tidligere perioder hvor regjeringen ikke har hatt flertall i Stortinget, har flere komiteer hatt flertall fra opposisjonen. Lederen har avgjørende stemme ved stemmelikhet.

Bortsett fra de avgjørelser i kontroll- og konstitusjonskomiteen som er omtalt ovenfor, tas alle avgjørelser i komiteene ved alminnelig flertall. Dette omfatter bl.a. følgende beslutninger: Å fastsette tidspunkt og dagsorden for komitémøter (i den grad dette ikke blir bestemt av lederen), å fastsette tidspunkt for avgivelse av innstilling, å velge saksordfører, å avgjøre om det skal holdes høring, tidspunkt for høring, tema for høringen, hvem som skal inviteres til høring, om en høring skal holdes for lukkede dører, om komiteen skal stille skriftlig spørsmål til statsråden, eller forelegge et representantforslag for statsråden til uttalelse. FO bestemmer ikke uttrykkelig at de fleste avgjørelsene i komiteene tas ved alminnelig flertall, dette følger av en naturlig forståelse av FO fordi den ikke bestemmer noe annet, og av analogi fra reglene om avstemninger i plenum.

Presidentskapet bemerker i den omtalte innstillingen at arbeidet i komiteene i stor grad preges av respekt for mindretallet, selv om det ikke på alle områder foreligger formelle regler som sikrer en slik praksis.

Tidspunkt og dagsorden for komitémøter

I Sverige kan minst 5 medlemmer (av 17) i et utskott kreve at utskottet sammenkalles til møte. I Finland kan en tredjedel av medlemmene i et utskott kreve at utskottet trer sammen når Riksdagen ikke er samlet. I Norge er en liknende regel inntatt i kommuneloven § 32 nr 1 for så vidt angår innkalling til møte i kommunale folkevalgte organer, herunder nemder.

Det vil være mulig å ta inn en regel i FO om at et mindretall kan kreve komiteen innkalt til møte og bestemme dagsordenen for et slikt møte. Mindre vidtgående vil det være at et mindretall kan kreve at en bestemt sak blir oppført på dagsordenen for et møte som lederen/flertallet innkaller til.

Avgivelsesfrist mv.

Den danske forretningsordenen bestemmer at i tilfelle av uenighet i et utvalg om tidspunktet for avgivelse av en betenkning, fastsettes dette av utvalgets flertall, med følgende reservasjon: Om forslag fremsatt av medlem(mer) av Folketinget "bør" utvalget avgi betenkning når forslagsstillerne med minst 14 dagers varsel skriftlig anmoder om det, og anmodningen støttes av et mindretall på minst 2/5 av utvalgets medlemmer.

Komiteen skal fastsette avgivelsesfrist snarest mulig etter at saken er mottatt, jf. FO § 20 tredje ledd. Vedtak om utsettelse av en fastsatt avgivelsesfrist trenger samtykke av Presidentskapet dersom utsettelsen vil medføre endring av behandlingsdatoen i langtidsprogrammet for Stortingets møter. Presidentskapet fører tilsyn med at komiteene fastsetter avgivelsesfrister og at fristene passer inn i langtidsprogrammet, jf. § 22 første ledd. Presidentskapet kan innkalle komitélederne til møter om avgivelsesfristene og komiteenes arbeid med sakene. Etter at komitélederen har hatt anledning til å uttale seg, kan Presidentskapet fastsette en annen avgivelsesfrist enn komiteen har gjort eller fastsette frist i en sak hvor komiteen ikke har gjort dette, jf. § 22 annet ledd.

At flertallet i komiteen fastsetter en tidligere avgivelsesfrist enn hva mindretallet ønsker, kan særlig være aktuelt når statsråden anmoder om rask behandling av saken, og regjeringspartiene har flertall i komiteen. På den annen side hender det nok også at flertallet fastsetter en senere frist enn hva mindretallet ønsker, kanskje særlig når opposisjonen har flertall i komiteen. Reglene bør åpenbart ikke endres slik at de gir et mindretall i komiteen veto rett mot flertallets beslutning om avgivelsesfrist. Men det vil være mulig å gi mindretallet rett til å bringe flertallsvedtaket inn for Presidentskapet til avgjørelse. Dette kan sies å ville ha en naturlig sammenheng med gjeldende regel som gir Presidentskapet rett til å overprøve komitéflertallets beslutning om avgivelsesfrist. For Presidentskapet kan det bli knapp tid til å behandle enkelte slike henvendelser, for Presidentskapet bør naturligvis treffe avgjørelse før fristen som flertallet har satt, er utløpt. Det bør i tilfelle settes en kort frist for mindretall til å påklage flertallets beslutning om avgivelsesfrist til Presidentskapet.

En komité kan nå – med vanlig flertall – når som helst vedta å avgi en innstilling, selv om avgivelsesfristen ikke er nådd eller frist ikke er fastsatt. Virknin-

gen av en eventuell presidentskapsbeslutning om avgivelsesfrist, som omtalt ovenfor, forutsettes å bli at innstillingen ikke kan avgis i strid med beslutningen. Men i andre tilfelle kan komiteen når som helst vedta å avgi innstilling. Dersom mindretallet får rett til å bringe vedtak om avgivelsesfrist inn for Presidentskapet til avgjørelse, synes det, for sammenhengens skyld, å være grunn til å gi mindretallet rett til å bringe alle vedtak om tidspunkt for å avgi innstilling inn for Presidentskapet til avgjørelse. Det bør i tilfelle settes som vilkår at mindretallet påklager vedtaket i samme møte som det gjøres, og virkningen må bli at innstillingen ikke kan avgis før Presidentskaps avgjørelse foreligger.

Komiteene vedtar i varierende utstrekning også fremdriftsplaner for den enkelte sak. Foruten avgivelsesfrist kan denne omfatte frister f.eks. for å legge fram merknader, endrede merknader, forslag og endrede forslag. Også slike frister blir fastsatt av flertallet i komiteen. Da slike frister ikke har grunnlag i FO og dermed ikke er bindende for komiteens medlemmer, går vi ikke nærmere inn på dette. I brev 12.3.2008 til Høyres gruppe, med kopi til fagkomiteene, har Presidentskapet uttalt bl.a. at det normalt vil være en fordel for alle parter at de interne retningslinjer komiteen selv har fastsatt i denne sammenheng overholdes, men at det må påses at fristene gir behørig rom for at også mindretallet får tilbørlig tid til å utarbeide sine forslag og merknader.

Høringer

Beslutninger tas om å holde høring, tidspunkt for høring, hvem som skal inviteres til høring, om høringen skal være lukket osv. I kontroll- og konstitusjonskomiteen kan som nevnt et mindretall på 1/3 kreve høring i kontrollsak. I de andre komiteene blir ønsket fra mindretall på dette området normalt etterkommet av flertallet, men i noen tilfelle skjer dette ikke. Avgjørelser vedrørende høringer har ofte sammenheng med avgivelsesfristen, som av og til fastsettes slik at komiteen ikke får tid – eller meget knapp tid – til å holde høringer om saken. Høringer må naturligvis holdes før innstillingen avgis. Det hender også at mindretalls ønsker om høring blir avslått av andre grunner, f.eks. fordi flertallet finner at en organisasjon som mindretallet ønsker å høre, ikke har noe av interesse å tilføre saken.

I Europarådsresolusjonen pkt 2.5.4 heter det at 1/4 av komitémedlemmene skal ha rett til å kreve komitéhøring. I Sverige kan minst 5 av medlemmene i et utskott kreve at regjeringen skal drøfte med utskottet "frågor rörande arbetet i" EU, dette er ikke begrenset til saker som utskottet skal avgi innstilling om. Utskottet kan avslå anmodningen dersom "avsevärt men" (vesentlig skade) kan oppstå, men må redegjøre i sin protokoll for hvorfor anmodningen er

avslått. I Danmark skal et utvalgs "samråd" (høring) med en minister holdes for åpne dører dersom minst 3 (av 17) medlemmer krever dette.

Det vil være mulig å gi et mindretall i alle komitéer rett til kreve høring i en hvilken som helst sak og bestemme hvem som skal inviteres til høring. I så fall må flertallet ta hensyn også til slike høringer når avgivelsesfrist fastsettes. Er fristen allerede fastsatt, må den om nødvendig utsettes, eventuelt trengs Presidentskapets samtykke til utsettelsen. Imidlertid må man ta i betraktning risikoen for at mindretallets hensikt med å kreve høring kan være å trenere avgivelsen av innstilling. Denne risikoen kan etter forholdene være så betydelig at det kan synes betenkelig å gi mindretallet en slik rett. Alternativt kan man tenke seg at komitéflertallet får rett til å tilsidesette et mindretalls krav om høring hvis flertallet finner at høringen vil medføre forsinkelse som vil være til vesentlig skade e.l., jf. nedenfor om spørsmål til statsråden. Vil man ikke gi et mindretall rett til å kreve høring, og mindretallets ønske om høring blir avslått av flertallet, kan mindretallet eventuelt bruke dette i begrunnelsen for en henvendelse til Presidentskapet om avgivelsesfristen, jf. ovenfor, dersom fristen ennå ikke er fastsatt. Man kan også tenke seg at et mindretall får rett til å bringe flertallets avslag på et krav om høring inn for Presidentskapet til avgjørelse. Det kan imidlertid diskuteres om det vil være en naturlig oppgave for Presidentskapet å overprøve slike komitévedtak.

Skriftlige spørsmål til statsråden om sak i komiteen

Når det gjelder skriftlige spørsmål til statsråden om en sak som komiteen behandler, er praksis enten at komiteen oversender i komiteens navn alle spørsmål som medlemmer av komiteen ønsker å stille, eller at komiteen overlater til de enkelte fraksjoner å stille spørsmål selv, direkte til statsråden, med kopi til komiteen av spørsmål og svar. Alle representanter har for øvrig anledning til å stille spørsmål til skriftlig besvarelse etter FO § 52 også om saker som ligger i komiteene. På denne måten blir mindretallenes ønsker på dette området vanligvis imøtekommet. Unntak fra dette kan inntreffe hvis det som følge av avgivelsesfristen som komitéflertallet setter, ikke blir tid til å stille og få svar på alle spørsmål som mindretall ønsker stilt, eller at ønske om å stille nye spørsmål oppstår på et svært sent stadium under komitébehandling. Spørsmålene bør selvsagt stilles og besvares før innstillingen avgis.

I Europarådsresolusjonen pkt 2.2.1 heter det at medlemmer av opposisjonen har rett til informasjon, og at de har rett til den samme informasjon fra regjeringen som medlemmene av flertallet. Punktet handler ikke spesielt om komiteenes virksomhet.

I Sverige kan minst 5 medlemmer (av 17) i et utskott kreve at det skal innhentes opplysninger eller uttalelse i en sak fra statlig myndighet, men ikke fra regjeringen, bortsett fra i EU-saker. En slik begjæring kan overprøves av flertallet i utskottet dersom dette finner at begjæringen vil føre til forsinkelse som vil være til "avsevärt men" (vesentlig skade), men utskottet må redegjøre i innstillingen for hvorfor anmodningen er avslått. Også hos oss vil det være mulig å gi et mindretall rett til å stille skriftlig spørsmål til statsråden, men - tilsvarende som omtalt under høringer - kan det være en risiko for at mindretallet kan bruke dette til å trenere avgivelsen av innstillingen. En lignende bestemmelse som i Sverige vil være mulig, og den bør i tilfelle omfatte spørsmål til statsråden. Vesentlig skade kan tenkes å oppstå hvis avgivelsen av innstillingen blir så mye forsinket at det påfølgende lov- eller stortingsvedtaket blir forsinket.

Foreleggelse av representantforslag for statsråden til uttalelse

Dette spørsmålet er ikke eksplisitt tatt opp i representantforslag nr. 63, men har sammenheng med det. Det følger av FO § 29 at et representantforslag skal forelegges for statsråden til uttalelse dersom komiteen vil innstille på at forslaget helt eller delvis bør imøtekommes. Men hvis komiteen finner det klart at forslaget ikke bør vedtas, bør den "uten videre" fremme innstilling om dette. I dette ligger en forutsetning om at det i slike tilfelle ikke bør innhentes uttalelse fra statsråden. Fordi det har vært en utbredt praksis å forelegge alle representantforslag for statsråden til uttalelse, har Presidentskapet skrevet til komiteene og bedt dem følge denne bestemmelsen. Det hender nok at bare et mindretall i komiteen vil forelegge et representantforslag for statsråden til uttalelse, mens flertallet ikke vil dette, fordi det har bestemt seg for å innstille på at forslaget ikke vedtas. Det følger altså av gjeldende FO at mindretallet ikke bør få sitt ønske oppfylt i slike tilfelle, og etter vårt skjønn er det ikke grunn til å forandre dette.

Enkelte andre problemstillinger vedrørende mindretallsrettigheter

Presidentskapet fastsetter når Stortinget skal møte, jf. FO § 24. Stortinget forblir samlet så lenge det finner det nødvendig og innstiller forhandlingene når det har tilendebrakt sine forretninger. Forhandlingene kan gjenopptas i samsvar med reglene i FO, jf. Grl. § 80. Etter at Stortingets forhandlinger er avbrutt for sommeren, kan Presidentskapet bestemme at forhandlingene skal gjenopptas før neste Storting trer sammen, jf. FO § 33 annet ledd. Et mindretall i Stortinget kan altså ikke kreve et møte i Stortinget eller kreve det innkalt til en ekstraordinær sesjon. Ifølge Europarådsresolusjonen pkt 2.2.5 skal 1/4 av med-

lemmene ha rett til å kreve et møte i plenum, og ifølge pkt 2.3.2 skal 1/4 av medlemmene ha rett til å kreve en ekstraordinær sesjon i parlamentet. I Danmark kan minst 2/5 av Folketingets medlemmer kreve Folketinget innkalt, med angivelse av dagsorden. I Sverige kan 115 representanter (av 349) kreve Riksdagen innkalt til møte, og møte må holdes senest 10 dager etter at kravet er fremsatt.

I Sverige kan et mindretall på 1/3 av dem som avgir stemme i plenum kreve at en utskottsbetenkende sendes tilbake til utskottet for ytterligere behandling. Dette kan bare skje en gang i samme sak.

I Stortinget kreves vanlig flertall for vedtak om å nedsette en granskingskommisjon etter FO § 14 a. Ifølge Europarådsresolusjonen pkt 2.2.8 skal en fjerdedel av medlemmene kunne kreve nedsatt "a committee of inquiry or a parliamentary mission of information". Videre kreves at en slik kommisjon skal ha medlemmer fra opposisjonen og at et medlem derfra enten skal være leder eller "rapporteur" når kommisjonen er nedsatt etter krav fra opposisjonen. Her er det altså forutsatt at parlamentsmedlemmer er medlemmer av kommisjonen. Derfor er dette et annet slags kommisjoner enn det som er omhandlet i FO § 14 a, hvor det er forutsatt at stortingsrepresentanter

ikke skal være medlemmer, se fjerde ledd. For øvrig kan Stortinget med vanlig flertall nedsette en særskilt komité etter FO § 14 første ledd til å behandle en enkelt sak eller saker av et bestemt slag. En slik komité sammensettes av stortingsrepresentanter.

I Europarådsresolusjonen pkt 2.2.3 heter det bl.a. at opposisjonsmedlemmer skal ha rett til å stille flere spørsmål til regjeringen enn flertallsmedlemmer. FO sonderer ikke på denne måten mellom representantene, men langt de fleste spørsmål er blitt stilt av opposisjonsmedlemmer.

I Europarådsresolusjonen pkt 2.7.2 heter det at opposisjonsmedlemmer skal ha rett "to request examination of constitutionality of draft laws or parliamentary acts by the Constitutional Court or the appropriate legal body prior to their adoption". I Norge er det som kjent ingen "konstitusjonsdomstol". Det aktuelle her kan være å be om en betenkning av Høyesterett, jf. Grl. § 83, eller fra Justisdepartementets lovavdeling eller fra rettslærde. Et mindretall i Stortinget eller vedkommende komité har ikke rett til å kreve en slik betenkning. Antakelig kreves endring av Grl. § 83 for å gi et mindretall i Stortinget rett til å innhente Høyesteretts betenkning.